

Ոնծալով չեմ կրնար ըմբռնել թէ ի՞նչ փաստերով
առաջնորդուած է ռուդ-ստակ քարդ կազմութեամ
մը :

Ռուս (ռուս)ը գիտեմք թէ պ. գիտ կը Ոչամակէ, բայց թէ ի՞նչ է սառկը, ինծ յայտնի չէ. Յոյնպէս չեմ կարող մեկնել թէ աշիւ Ոչամակում թիւն ուն տնի տնտեսութիւն է. Անիկ յարմար պիտի լինէր ուն. գումիւ թորիւս Խոտաւի (خوتان) ծնւ մը որ գե. տաստամ՝ գետաձայրը՝ գետեկերը պիտի Ոչամա. կրնի. Բայց այմ տանի ալ հարկ պիտի լինէր ու. րդեմ թէ ՚նր էին այս գետն ու գետաձայրը զա. զարդապատում մէջ է շուրջը, ո՛ր էր այս « առուով ոռոգող այգի» և ի՞նչ գործ կըմայ ունեմալ լու. տանիքից յայսպիսի իջարիկ տեղեկաց հետ, որ պատմութեան զիսման հետ հետեւ յանդուրդի.

«Ան ոտս տամ»-ը գոր դուք կ'առաջարկեք, արդարև միամտորինակ կազմակերպման մը գոյու թեմաք, ամպատաշան էլ լինուի տեղուր եւ պատմաու թեման ըմթացքին, սակայն թէ՛ չտու չէ յեղադա, կաւորէ քարս եւ թէ՛ երաշխաւորութիւ մը չըմ ծային հետապա լուծից մեջ թէ տեղադուութիւ մը տեղի ունեցան լիովին անկէ անպարզապատ Գրեգորի եւ Տրդատայ մէջ, եւ յայտնի իսկ է թէ այն միջոցին թագաւորը վաղարշապատ եղան լինի։

զը մնայ ուրեմմ Հ. Ալիջանի կարծիքը. Սա ինձն ածնեմ հաւամակամբ կը թորի, Հարկ չկայ ա. րաբացի Նագուիթ աշխարհագրին դիմելն ու ոչ իսկ լսա. րաբացաքան قسرد Եժեմ, Եժեմ ու բազմամարդ լիզիլը, աւամեմ, դաստակերտմեր մշտնակեմ. համար հիմ պահլաւերէմի մէջ սովորաբար զոր. ծանակամ բարեմ Հ առաւակ, ոչ թէ արքի լեւ ծեռով. այլ رستاق, ինչպէս պահլա լեզուիմ համազ, մամբըր կը պահմանցնեմ¹.

Դիմ համար շատ պարզ է՝ երեւի որ բառն իսկ
կապով հարապակ էր, ինչ որ հմուտներն և սովորներն
կնիւ կիրառութեան մէջ կ'արդարացնեցին, և ամզեւեւ
և ամհմուտ ընդօրինակողք շփոթելով (ի)ք, (ս)ի
հետ հաստատու յիշածս իմ ծնունդ տուած լինիմ
Ճիւր միւս դիտողութեանց մասին չեմ մտաւորաւ
մասններ, վասն զի ինք տեսնեմ որ իմ օրինակակ
մէ մտքի սխալ ըմբերցրուածներն ունի ինչ որ
զուր կ'ուղղարժէ:

Այսու ամենայնիւ, բաղդատելով, հարեւանցի
իմ, զնետեղի փոքրադղի տպագրիմ հետ, կը
տեսնեմ որ շատ տեղեր ընտիր և հարազատ ըմ-
թեցրցաւորներ կու տայ իմ օրինակը, չմոզու
չլիմիր ամշուշտ այս տարբերութիւններն օր մը
լիակատար բաղդատութեամբ ի լոյս հանելը,
միայն թէ ժամատակ և պարտաւ յիմի,

Մեամբ յարգանքով

Ֆ. ԹԻՐՆԱԿԵԱՆ

1. Տես «Կարծամակ» աշխատութիւնը, էջ 5, գլ. Է. 4 և 5, ուր բնագիրը ունի روى سدي (ռուսական)։

« Բազմավեպի » դիտողությունների մասին.

— Կ'մանեգուզանել . — Զամբիժան . —

Զինոչտ պաշտաման:

(Ապրիլ. Թ. 4, 1907).

Փարպեցի (տպ. Տփղ. էջ 157. տող 24) գրած է. « խորհուրդ ի մէջ առնալ Պարսկէջ թէ զո՞ւ արժանի թագաւորութեանն նմանեցունէ՞լ կարասցեն , ե խորհեալ զայս ի թագում աւուր» հաստատէին միւս բանու թեալոր զիրան ի վերայ վաղաւորն » ։

Մենք ուղղագործ էինք՝ նստուցանել, իսկ մեր յարգելի թղթակիցն ղիտել կուտայ իրաւամբ՝ առաջին . քաղաքաորոշման նստուցանել անսովոր ոճ է։ Ճշմարիտ է, և նստվոր է միայն զաւակն մատնանգրայ համար, որոնք Ս. Ստանկայ և Մերերոյայ գլանակներու տակէն անցած են. բայց ոչ Փարպեցու համար, որ ժամանակի ռամկախօս բարբառով գրած է։ Այլ և հանդիսէ այսու մարթ էր նաև զօրութեամբ ղեկ իմացուիլ ի զան կամ յարոս նստուցանել։

Երկրորդ՝ իրաւ որ նստացանկէ և նմանեցոյանկէ ձայնական տեսակէտով հետուին միմեանցից, բայց գաղափարական տեսակէտով գոցէ աւելի մօտիկ լինի նստացանկէ՝ րազարդութեան քան նմա ցոյցանկը:

Երբորդ կանգ առնով էական խնդրոյ վրայ, փորձում է խնդրական բայը կարգաւ Նմա ցոյցանել, որովհետեւ ճայնական տեսակէտով մօտ է բնագրի տարակուսական բային:

Միակայն որքան ձայնական տեսակէտով
մօտենում է և նմանում է այնքան հե-
հեռու էր մնայ զաղափարական և պատ-
մական պարագաներից : Առ այս դիտե-
լու տանք թեպիքը . Պարսկէջ խորհուրդ
կ'ընեն, (ոչ թէ կը դիմեն Հազարաւոյսին)
զո՞ր ընտրել թագաւոր կամ զո՞ն նստա-
նէշ ի տեղի Պերդը . շատ օր մտածելէն
գլխի « հաստատուի՞ն միաբանութեամբ գի-
ր .

սրն » (և ոչ թէ ցուցանէին Հազարաւուխտին) ի վերայ Վաղարշու։ Հազարաւուխտ իբրեւ թարգման կը հանդիսանայ խորհրդի որոշողութեան և ոչ վճռատու։ այդ յայտնի է պատմագրի խօսքերից։ « Եւ արդ՝ կամաւ յօժարեալ ամենեքեան մեք ընտրեցաք զքեզ » իբրեւ արժանաւոր մէկը և « բազմեցուցանէին զնա ի գահոյ թագաւորութեան Պարսից »։ Հիմայ թողում յարգելի թըղթակցիս համեմատել խնդրական բայերը նստուցանելը աւելի մօտ է բազմեցուցանելին թէ՛ նմա ցուցանել թագաւորութեան՝ առանց գահու և նստելու։

Եթէ պահ մը ընդունինք բանաւոր խնդրական բայի ուղղագրութիւնը ի նմա ցուցանել, սակայն համոզիչ չէ այն պատճառաբանութիւնը թէ ժողովը Հազարաւուխտին իբրեւ Տեղապահի նմա ցուցանել թէ զո՞ր ընտրէին պիտի արժանի թագաւորութեան։ Որովհետեւ պատմագրի ոչ մի խօսքէն (եթէ ոչ այլուստ) չէ մարթ հետեցնել այսպիսի ենթադրութիւն, այլ ընդհակառակը։ Ասոր համար կարգանք միանգամ սկիզբէն։ « Եւ լուեալ Հազարաւուխտոյ յայխարինի վրաց զապանութեան Պերդդի և զանթիւ կոտորած բազմութեան Պարսից՝ զարհուրեալ տարակուսեք յանձն իւր, զնա վաղվաղակի երթալ հասանել յերկիրն Պարսից »։ Այս պարբերութենից յայտնի է որ Հազարաւուխտ տեղապահ չէր կարող լինել. ա. նա շարունակում էր վերնագաւառների խաղաղացումը, իբրեւ սոսկական մի զօրավար, դեռ տեղապահութեան հրաւեր չէ ընդունած. բ. Պերդդի մեռնելէն զմեր Տեղապահ չլինելու պատճառաւ սկսում է քաղաքական պատերազմ և անթիւ կոտորած կը լինի մեծամեծներու. ասկից նոյն ինքն Հազարաւուխտ սաստիկ վախի մէջ էր, ուստի « զարհուրեալ տարաբաւէր յանձն իւր » երթալ թէ ոչ Պարսկաստան, ինքզինքը վտանգի մէջ չդնելու համար. մինչդեռ եթէ տեղապահ ընտրուած լինէր, նա պարտական էր մահու վտանգով իսկ « զնա վաղվաղակի երթալ հասանել յերկիրն Պարսից »։ Սակայն խոհմ զօրավարը (չասնէք երկշոտ տեղապահը) երբ

տեսաւ որ քաղաքական մարտիկները ջարդ ու փշուր եղան և կուսակցութիւնները ուժաւաստ եղած են, այն ատեն ուր ուրեմն Հազարաւուխտ իւր կուռ բանակով կ'անցնի Պարսկաստան, և ժողովին առ նմա կոտորուած մեծամեծներու որդիք և եղբայրները, աւելի և աւելի ստուարացնելով նորա բանակը և ոյժը, որով իրերի մէջ նա անպայման գերակշռող դիրք զբաւեց։ Բնականաբար կը հետեւի որ նա Պարսից խորհրդի նախագահութիւնը ձեռք մի ուրիշ մէկի մը չպիտի զիջանէր. բայց ոչ բնաւ իբրեւ մի իրաւասու Տեղապահ մինչեւ բոլոր Պարսիկ մեծամեծները պարտաւորած նմա ցուցանելն զո՞ր արդեօք ինքը Հազարաւուխտ արժանի կը համարէր թագաւորութեան։ Այդ իրաւունքը բացառապէս, վերեւ ցուցինք, պատկանում էր Պարսից խորհրդին, որոնք « հաստատէին միաբանութեամբ զիրանի վերայ Վաղարշու զնա արժանի թագաւորութեան նմա, նեցուցանել »։ Թողունք նստուցանել և նմա ցուցանել տառապնուի նժարի թաթիբու մէջ մինչեւ հեղինակաւոր ձեռք մի կայնեցնէ. հակառակ մեր ուղղագրութեան բայց՝ հաւանական կը համարինք հանգիստ թողուլ նաեւ նմանեցուցանելը։ Որովհետեւ մեզ թուի որ ժամանակի հասկացութեամբ և բարբառի յատկաբանութեամբ նմանեցուցանել կը նշանակէ զրեթէ « համարել, գնահատել, հաւասարեցնել, ընտրել, նաեւ նստուցանել »։

Այսպիսի մտքերով նմանեցուցանել աւելի բացայայտ կը գտնեմք Բուզանդի մօտ, երբ Գրիգորի արժանաւոր յաջորդ մը կը փնտրուի։ « Ապա յայնմ ժամանակի միաբան խորհեցան աշխարհօրէն խորհուրդ եթէ ո՞ւմ պարտ իցէ զՀայրապետութեան զկաթողիկոսութիւն ունել։ Ապա իբրեւ ոչ գոյր ի տանէ Գրիգորի այնմ արժանի, ապա նմանեցուցին զՆահակ ոմն »։ (Հմմտ. զլ. ԺԵ. ԺԶ. ԺԷ)՝

* Սոյն յօդուածը ստացած էինք Կովկասէն և արդէն շարել տուած էր ընդունեցանք Համդէտ Ամսորիայի (մայիս 20/25) ուր Կ. Ա. եւ « Նմանեցուցանել »-ու նոյն իմաստը կը նշանայ ընծայել. Խ.

Ք.

Փարպ. էջ 11. տող 11. կ'ասէ.

« Հասնալը լի ամենայն բարութեամբ յիւրաքանչիւր ապարանս, շնորհէն և անպարապիցն մնացելոցն ի տան՝ զամբիծսն, առաւելապէս և առ օտարսն, իւր է տեսանել յամենեցուն ընթրիս որպէս « և » շեղջակոյտս (գեղջակոյտս?) ի վերայ միմեանց զերէցն բազմութիւն »:

Մեր գոմբիծսն ուղղագրած էինք յերեցն. պէտք է խոստովանել որ ամբիծք բառս անտրոշ իմաստ ունի կամ մեզ անհասկանալի այն ժամու ալոյ բառի կիրառութիւնն. ամբիծք թերեւ նշանակէ թող զարդիւնն որոց, այլ և ողջ անփաս բռնուած անասունները և թռչունները, որոնք կըրնային իրեն ընծայ տրուիլ ըստանեաց անգամներին և նաեւ բարեկամաց, Բայց մեր յարգելի դիտողն գտնաւոր որ զամբիծսն և փերեցն իրարու շատ աննման են, որով և զրչագրին սխալելու առիթ մը չկար, յարմար գտել է ուղղել չամբել (յերե)իցն: Այս արուեստով ազուցուած երկու բառերն անգամ եթէ զրչագրին սխալած լինի դարձնելով զամբիծսն, սակայն Փարպեցին գոնէ չէր կարող պատերազմող և արուեստով գէշեցողով մարդկանց ստնտուի և զատտիբանկի դերի մէջ դնել: Որովհետեւ 1. չամբել (յերե)իցն՝ հակադիր և համապատշաճ չէ շնորհել բային. վասն զի ջամբել՝ երեխայ տղայոց ուտեցնելն է, որը ինքնին անբաւական են ուտելու. իսկ որոց շնորհն որսական ուտել, նոքա աւելի քան երեխաներ են: 2. « Շնորհէն և անպարապիցն մնացելոցն ի տան »: Մեզ թուի ոչ թէ « անգործ տունը մնացած » այլ ընդ հակառակն աշխատատեղ անգործ շնորհն զարդիւնն որոցն, այսինքն կանանց, սպասաւորաց, մշակաց, և այլն: 3. « Առաւելապէս և առ օտարսն »: Մեզ թուի նոյնպէս որ անբնական բան չկայ այս բառերի մէջ, որովհետեւ « լի ամենայն բարութեամբ » դարձող որսորդները, սրտերին եւ լիւրի ամենայն ուրախութեամբ « առաւելապէս (իմա առատապէս) շնորհ-

հեն մի բաժին եւս առ օտարսն (առ դրացիս, առ հիւրսն, առ ծառայս այսինքն հպատակս) ըստ այնմ « Թագաւորը ազգաց յումմէ՝ առնուն զհարկն. յորդոց իւրեանց թէ յօտարաց ու 4. Առ օտարսն գիւտաւոր կերպով փոխել առ առտարսն և ապա ձեւագրել առ հաւատարսն, թէ որ ճիշդ չէ, բան մ'եւս պակաս չէ: Վասն զի Փարպեցին արդէն վերեւ յիշած է թագաւորները, որոնք ինքնին չի որսով կը վերադառնան տուն և կարօտ չեն իրեն շնորհ ընդունել բաժին իրանց որսակիցներէց, այն էլ որսի մեծ մասը: « Եւ շատը ի մանր մանկանց նախարարաց որդւոցն դաստիարակօր և ծառայիւր զայլ և այլ սեռս ի թռչնոցն որսացեալ յազայիք՝ դարձեալ (բարձեալ?) բերիցեն ի յաճումն ընթրեացն ուրախութեան և ալապէս առցեալք իրաքանիւր որսով գնան ուրախացեալ » (Փարպ. էջ 10. տող 34):

Ք.

Փարպ. էջ 111. տող 15.

« Ոմանք ի լեռնախոյզ աւազակաց ի մէջ անցեալ ուրացութեամբ վերտէին »: Մենք ուղղած էինք թեմակէն: Մեր յարգելի ընդդիմախօսը ունի փակագծի մէջ (թերեւս լաւագոյն՝ պարծիք): Առ որ մեղմով պատասխանեմք. Ոչ. թերեւս լաւագոյն (փերէ) վերտէին. որովհետեւ ուրացութեամբ լեռներ ապաստանողները պարծենալու ոչինչ չունէին, այլ աւելի շուտ՝ անարգաբար և սրիկայութեամբ կը թափառէին. Հաւան եմ թեմախոյս ուղղագրութեան: Միայն դիտելու է մատնագրիս ոճը. եթէ յրայոյց (էջ 11. տ. 4) ձկնորս կրնայ լինել, ինչն թեմախոյզ աւազակ չլինի. ուստի հաւաստի կարէ՛ք լինել որ լեռնախոյզն չի նշանակում լեռների մէջ պահուրտող, ծակամուտ, գաղտնագողի մանկիղ, (տես և Առձեռնը) քան թէ պարզապէս դէպ ի լեռներ փախչող աւազակներ, որոց միշտ բռնուելու վտանգը կայ, եթէ չունենան իրենց որջերը, որ թաքչին և ազատին հալածուած ժամանակ: Մի-

անգամ որ աւազակն եղաւ լեռնախոյս, այնուհետեւ կը դառնայ լեռնախոյզ, որ աւելի հաստատուն բնակութեան իմաստ մ'ունի. ուստի ուրացողներէց ոմանք կամ մտահի կամ առ ամօթոյ եթէ ստիպուած կամ հալածուած էին փախչելու սարերը, կը նշանակէ քաշուեր ամրացեր էին և գողութեամբ զրպանները կը լինէին և տաւապարտ փրկին: « Ի լեռնախոյզ աւազակաց ի մէջ անցեալ ուրացութեամբ (փերե) վերտէին »:

Հարեւանցի նաեւ գիտել կու տանք որ զրպան խուզողներ աւազակ չեն, ոչ սովորական գողեր, այլ առհասարակ մոխրացող կոչուածները, մինչդեռ աւազակները լեռների և կիրճերի կտրողներն են (voleurs du grand chemin). ուստի իրաւամբ կրնան լեռնախոյզ (լեռնախուզ) լինել և զիրենք հալածողներու հետ կռուի բռնուիլ և դառնալ կենսախոյզ, և ոչ թէ միայն սրտաթափ անապարել լեռները փախչիլ՝ արդարացնելու համար լեռնախոյս ուղղաւորութիւնը:

Պ.

Փարպ. էջ 2. տող 37.

« Չղիմնն առ նա Սրբոյն Գրիգորի՝ գնելս պաշտաման տնելիս, զնահատակութիւն սրբոյն »: Մենք ընտրած էինք « ըստ հեշտ պաշտաման տանելի ». իսկ մեր յարգելի քննախօսը գտնաւորով որ չէ կարելի հասկանալ այսպէս սրբազրուած պարբերութիւն մը « ըստ հեշտ պաշտաման տանելի գնանատակութիւն սրբոյն », կ'առաջադրէ յիշեալ բառերը ուղղիլ այսպէս. « Չղիմնն առ նա (առ Տրդատ) սրբոյն Գրիգորի, զ(րաժ)նելս պաշտաման (կողոց պաշտօն մատուցանելէն հրամարիլ), քրտակի, զնահատակութիւն սրբոյն »: Եւ իրաւունք ունի. բայց տեսնենք թէ ո՞րքան չափով:

Փարպեցին ծայրաքաղ համառօտելով տալիս է Ազաթանգեղոսի զոքր բովանդակութիւնը, իրարու ետեւից ցանկելով. « Զնուագումն թագաւորութեան ... զքինախնդրութիւնն խոսրովու ... զխորաման-

կութիւնն Անակայ. . . զնկայաբար միտանգամ զդարձն Տրդատայ և զյաղթող մարտիս ունելն գիտոյին ետիւնեացն քարաբար զրազատրութիւն » (Ազաթ. էջ 44. տող 25 մինչև էջ 45. տող 12): Այստեղ անշըրպեալ է նշմարուում. Ազաթանգեղի մէջ պակասում է ոչղակի գոյցն « Չղիմնն առ նա (առ Տրդատ) սրբոյն Գրիգորի » դա առնուած է անմիջապէս խորհնացիէն. « Բայց հայրն նոցին Գրիգոր անցեալ զնաց առ Տրդատ զհայրենեացն հատուցանել պարտիս » (Խոր. Բ. էջ 328. տ. 11. վե. նետ. 1827), իսկ Ազաթ. անոչղակի միայն կ'առնէ Տրդատի բերանով « Այլ մի օտարական և անաշխարհիկ եկիր յարեցար ի մեզ » (էջ 46. տող 6.) և միտ եւս. « Այսչափ ամբ են զի տնի ես զքեզ և յամենայն զօրութենէն քումմէ ծառայեցեր ինձ միամտութեամբ » (էջ 46. տող 15):

Այսպէս այս երկու պարբերութիւնները ոչ այնքան ընդարձակութիւն և ոչ այնքան ինքնուրոյնութիւն ունին որ Փարպեցին ուշ դարձնէր ցանկելու « Չղիմնն առ նա Գրիգորի՝ զհեշտ պաշտաման տնելիս »: Եւս առաւել եթէ միտ դրուի որ Գրիգորի հրամարտիլը պաշտօնատր լինելոյ յիցե, յառաջ է քան Տրդատայ յայտարարութիւնը նրա մօտ ընտայութեան տնելու: Ուստի ենթադրելով մի անգամ որ « զղիմնն » և այլն առնուած է խորհնացիէն Փարպեցու կամ մի ուրիշի ձեռքով, այդ ենթադրութիւնը հաւանութեան գոյն կը ստանայ եթէ համեմատուին երկու հեղինակաց խօսքերու ունեցած սերտ աղեքսը. այսպէս խորհնացին « (Բայց հայրն նոցին) Գրիգոր անցեալ զնաց առ Տրդատ » Փարպ. « Չղիմնն առ նա (առ Տրդատ) սրբոյն Գրիգորի »: Խորհնացի « Զհայրենեացն հատուցանել պարտիս » Փարպ. « Զհեշտ պաշտաման տնելի »: Այսպէս համեմատած երկու հեղինակաց խօսքերը մի կերպ յարմար թուեցաւ. տպագրի ծանօթութիւնը « ըստ հեշտ պաշտաման տնելի » ուղղել տանլի. իբրեւ փոքր ի շատէ այս իմաստով « հայրենեաց պարտուց կամաւոր ծառայութեան փոխարէն կը տանելոյ »: Բայց

պէտք է մի և նոյն ժամանակ խոստովանել որ բնագրի ունեցածն եւս մի ամբողջական իմաստ պարունակում է. « Զդիմելն ... գհեշտ պաշտաման տենչիւ » այսինքն Գրիգոր դիմում է առ Տրդատ՝ « հեշտ ծառայութեան տենչէն մղուած » : Ըստ քրիստոսական սկզբանք՝ տէրն զծառայան պիտի ընդունի իրբեւ եղբայր, իսկ ծառայն պիտի պատուէ ոչ իրբեւ սոսկ մարդ այլ իրբեւ զՏէրն. ըստ այնմ « որք միանգամ ընդ լծով ծառայութեան մտանէք, զկարգանչիւր տեսարս պատուոյ արժանի համարեալիք » : Ըստ այսմ Գրիգորի ծառայութիւնը, հօրը պարտքը հատուցանելու համար վսեմ մտածութիւն կը նկատուի և հեշտ պաշտօն :

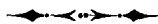
Այժմ դառնանք քննելու առաջադրուած ընթերցումը և Զդիմելն առ նա սրբոյն Գրիգորի, զն(րաժ)նչո պաշտաման, զտանջիւ, զնահատակութիւն սրբոյն » :

Ազաթանգեղոս սկսած էջ 45 « Յառաջին ամին Տրդատայ մինչեւ էջ 57 « Եւ ետ կապել (զԳրիգոր) ». նկարագրում է այն երկար հակամարտութիւնը որ տեղի ունեցաւ Տրդատայ և Գրիգորի միջև դից պաշտօն չմատուցանելուն համար : Արդ այս գեղեցիկ դրուագի յիշատակութիւնը պակասում է Փարպեցու մօտ. յետ կարդալու « Զդիմելն առ նա սրբոյն Գրիգորի » բնականաբար կը սպասուի որ ասէ. « գիրս ժարեմ պաշտօնատար լինելոյ դիցն, զնահատակութիւն սրբոյն » : Ուրեմն առաջադրուած ուղղագրութիւնը տրամաբանական է և յեցած պատմագրի նկարագրութեան վերայ : Որովհետեւ Տրդատ այնքան արդարասէր չի երեւիր դէպ ի Գրիգոր նրա հեշտ պաշտօնը միատնութեամբ կատարելուն, որքան չարամուտ է նրա հրաժեշտի համար (էջ 108. տող 2) հակառակելով իւր հրամանին և կոռց ընծայ և պաշտօն չմատուցանելով. այդ բանը երկիցս շեշտուում է. « Այլ նա ոչ առնոյր յանձն պաշտօնատար լինել դիցն երկրպագութեան » (էջ 46. տող 2), և դարձեալ « Եթէ ոչ առնուա յանձն դիցն պաշտօն մատուցանել » : Հետեւապէս Փարպեցին աչքը պահելով

Ազաթանգեղի բնագրին պիտի գրէր. « Զդիմելն առ նա սրբոյն Գրիգորի, զնահատակութեան պաշտաման դիցն, զնահատակութիւն սրբոյն » : (Հմտ. հզրածեշտ պաշտօնատար լինելոյ դիցն, կամ զհրաժարելն ի պաշտամանէ դիցն) :

Ըստ մեզ կիսատ թուի միայն գրել « զհրաժեշտ պաշտաման » առանց իւր բացայայտելն դիցն, որ փոխանակելու է անպատճառ « զտանջիւ »-ին որովհետեւ նահատակոյրիւն իրբեւ մեծագոյն պարունակում է յիշքեան ամեն տեսակ տանջանքեր. ուստի բնաւ կարիք չկայ զտանջիւն կանխել գրել քան « զնահատակութիւն սրբոյն » :

Հ. ԳԱՐԻԲԵԼ ՆԱԱԳՈՍԵՍՏԱՆ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ ԵՒ ՊԱՇՏՈՆԱՆԵՐԸ

Երբ անձ մը կաթողիկոս կ'ընտրուէր՝ թէ ըլլա՞ր իսկ թեմական եպիսկոպոս՝ պէտք էր ձգել թեմը և գալ կաթողիկոսանիստ քաղաքը բնակիլու. և նա իրեն նախորդաց բնակարանը կը նստէր, զոր նախնիք կարողիկոսարան կը կոչեն, նոյնպէս երբեմն Հայրապետանոց¹, և այլն :

Խորենացին որ բնաւ կարողիկոս անունը չի տար մեր եկեղեցական զխոյն՝ սա դէպքին մէջ անոր ածանցեալը կը գործածէ. Պարսից վրաս թագաւորը կը հրամայէ առնուլ Արտաշէրէն Հայոց թագաւորութիւնը և և զամենայն ինչս ազգի նորա ունել յարցունիս. նոյնպէս և զմեծն Սա-

1. Բուզանց (Գր. Գ. զ. ժթ.) Եպիսկոպոսանոց մը կը յիշէ Առաքելաբ մէջ. ուր կայծակնահար կը մեռնին Աթանգեղեւ և Պապ՝ Բուսկան որդիքը : Կաթողիկոսական աթոռը Առաքելաբ մէջ համարելով՝ Եպիսկոպոսանոցը Հայրապետանոց կամ Կաթողիկոսարան կը համարիմ, ինչպէս Եպիսկոպոս = Կաթողիկոս :